

POSUDEK OPONENTA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Titul oponované práce: Čeština ruskojazyčných studentů v Praze

Autorka: Maria Kostyuk

Vedoucí práce: Mgr. Stanislava Boušková

Rok odevzdání: 2013

Bakalářská práce Marii Kostyuk je druhý pokus prozkoumat „problematiku psané obecné a spisovné češtiny z hlediska nerodilých mluvčích“ (s.5), konkrétně ruskojazyčných studentů, kteří se jeden rok intenzivně učí česky. Tato široce nazvaná sonda chce ve skutečnosti zjistit pouze to, nakolik jsou ruskojazyční studenti po roce intenzivního studia schopni rozlišovat hlavní variety češtiny. Diplomantka se domnívá, že je to problematika významná, jelikož by mohla ovlivnit metodiku výuky češtině.

Ve srovnání s první verzí zaznamenala tato práce výrazné zlepšení. Autorka není rodilá mluvčí, a proto může být jazykové omezení určitým ztížením podmínek. Proto v této souvislosti považuji za nutné poznamenat, že jazyková úroveň této práce je relativně přijatelná a že jazyková pochybení rozhodně nemají vliv na hodnocení. Domnívám se totiž, že jistou chaotičnost, kterou tato práce stále trpí, nelze připisovat na vrub jazyku, ale spíše způsobu práce s prameny a schopnosti konsistentně sledovat jednotlivé linie problému.

Práce je rozdělena do několika částí: V teoretické části autorka nejdříve popisuje stratifikaci češtiny i ruštiny a stanoví si výzkumnou otázku. V metodologické části podrobně popisuje zvolenou metodu zkoumání, východiska pro svůj dotazník i analytické postupy zpracování získaných dat. Výsledky dotazníkového šetření, jež je těžištěm této práce, jsou pak zpracovány empirické části jednak kvantitativně a jednak pomocí rozptylové analýzy ANOVA. Na základě výsledků svého zkoumání autorka dochází k závěru, že studenti v jednoletých jazykových programech by měli být seznamováni s obecnou češtinou „už na prvních hodinách českého jazyka“ (s.38).

K této práci mám několik zásadních výhrad:

1)

Práce působí spíš rozpačitě již nastavením sledovaného problému. Vztah obecné češtiny (natožpak její psané podoby) a češtiny spisovné, funkce obou variet, jejich rozlišení atd., atd. je otázka velmi teoretická a velmi komplikovaná, jež je předmětem dlouholetých sporů v odborných kruzích. Diplomantka sice evidentně pracovala s relevantní literaturou, ale cituje ji a parafrázuje způsobem pro čtenáře chaotickým. Jako chvályhodný vidím pokus porovnat vrstvy češtiny a ruštiny, ale protože tento pokus zůstává na povrchu, čtenář je nakonec jen zahlcen různými pojmy a k výzkumné otázce se nedozví nic.

Jinými slovy, teoretická část je povrchní, nesystematická, není v ní zřetelná autorčina schopnost strukturovat informace. Konkrétně mi připadá škoda, že když už popisuje jazykovou situaci v Rusku jako možný faktor ovlivňující jazykové vnímání studentů (NB v souvislosti s vnímáním obecné češtiny!), nechává „koncepti, ve které je hovorová řeč nekodifikovanou varietou spisovného jazyka /ruského/“ jen v poznámce pod čarou (s.13). Domnívám se, že práci by bývalo mnohem víc prospělo, kdyby byla z prostudovaného materiálu vybrala jen relevantní úsek a uváděné údaje konzistentně provázala s empirickou částí. Teoretická část by pak nezůstala neorganicky trčet bez napojení na hlavní těžiště práce.

I když od bakalářské práce neočekáváme objevené teoretické odpovědi, bez určitého teoretického zakotvení pracovat nelze. Autorčin pokus o popis stratifikace národního jazyka je příliš obecný a terminologicky nezřetelný, plný truismů a formulací mnohde působících jako poskládané parafráze, jako excerpta z textů převedená ve slohové cvičení. Dokola opakované věty jsou bez hlubšího porozumění či selekce se zřetelem k cíli této práce. Není zřejmé, zda studentka ze studia pramenů

pochopila, že označování jednotlivých vrstev jazyka je v podstatě snaha pomocí dominantních charakteristických znaků systematizovat nepřetržité kontinuum a že jednotlivá označení se mohou u různých autorů lišit.

2)

Domnívám se, že odborná práce by zejména v metodologické části měla používat konkrétnější a dohledatelné odkazy, než jsou výroky typu „předchozí výzkumy“, „vlastní předpoklady“, „obrovské množství“ či „omezený počet respondentů“ (s.20), které v textu na nic nenavazují.

3)

Z výtek k dotazníku pominu ty, které si autorka uvědomila už při obhajobě první verze práce, ale pro tuto druhou verzi s nimi už nemohla nic udělat, pokud chtěla využít již zpracovaný materiál.

a) Uvítala bych, kdyby autorka přesvědčivěji popsala volby jednotlivých otázek, a to jak „demografických“, tak „jazykových“. Jeden příklad za všechny: Otázka „**Čtete knihy a noviny v češtině**“ má malou výpovědní hodnotu vzhledem ke zkoumanému tématu, protože vnímání rozdílu mezi obecnou a spisovnou češtinou nebude posilovat četba textů pouze ve spisovné češtině, což se u knih a novin dá předpokládat. Proto by zřejmě bylo vhodnější ptát se, jaké texty respondenti v češtině čtou či zda přečetli něco ze současné krásné literatury apod.

b) Protože počet otázek je omezen na 24, uvítala bych vysvětlení, proč byly zvoleny právě ty, které zvoleny byly. Zajímalo by mě, jestli lexikální dvojice **flaška/láhev**, **akorát/právě**, **ruksak/batoh** byly jediné, které učebnice uváděla, nebo zda byla možnost nějaké volby, a pokud ano, proč byly vybrány právě tyto výrazy.

c) Zásadní výhrady mám k „lingvistické“ vložce (s.23). Zdůvodnění, opsaná bůhví odkud, jsou plná chyb a jasným dokladem, že autorka nemá potřebné lingvistické znalosti. Což by nevadilo, kdyby se seznámila aspoň s jevy, jež ve své práci uvádí (např. „voják“ ani „spolužák“ se neskloňuje podle vzoru „muž“, atd.).

d) Výroky, které měly zkoumat rozdíly ve skladbě obecné a spisovné češtiny, jsou neadekvátní.

e) Celkově mám výhrady k tomu, že věty uváděné v dotazníku jsou očividně umělé, nepřirozené.

4)

Empirická část analyzuje data získaná dotazníkem formou komentovaných tabulek. Tam, kde se jedná o výklad gramatiky, platí stejné výhrady jako u bodu 3c). Tak např. tvrdit, že výroky **Já bych to mohla přeložit** nebo **Já nemluvím česky** můžeme považovat za obecnou češtinu kvůli přítomnosti zájmena **já**, prostě nelze (s.27-28), jsou-li bez kontextu (např. v dotazníku). Zájmeno je totiž přítomno vždy, chceme-li např. zdůraznit činitele.

5)

Zopakuji výtku, kterou jsem měla už u první verze, protože v tomto ohledu se práce nikam významně neposunula:

Ačkoli je to tématem práce, nedozvíme se, proč cizinci měli znát rozdíly mezi spisovnou a obecnou češtinou. Je sice pravda, že reflexe vhodnosti či nevhodnosti určitého stylu v určitém prostředí je velmi žádoucí, ale cit rozlišit vhodnost určitého stylu často nemají ani rodilí mluvčí, takže tvrzení, že tuto kompetenci potřebují studenti, již přijeli do ČR studovat na univerzitách, tak průkazné není.

6)

Práce s literaturou je rozhodně lepší než u první verze bakalářské práce, nicméně pořád budí dojem náhodného listování a náhodného citování bez jasné teze a bez schopnosti udržet konzistenci textu.

7)

Největší rozpaky ve mně budí poměrně sebevědomý závěr práce. Dotazník, o jehož výsledky se závěr opírá, je svým rozsahem natolik úzký, v podstatě 2 x 12 otázek, že nemůže poskytnout dostatečnou oporu pro zobecnění. Autorka svou práci sice charakterizuje jako pilotní a uvědomuje si omezenost svého výzkumu, přesto budí dojem, že má ve věci jasno a svůj závěr nikterak nezpochybňuje. Nechci jí upírat právo nesouhlasit s prameny (Šindelářová; členové asociace učitelů češtiny jako cizího jazyka), přesto mi závěr vyvozený na základě pouhopouhých 24 – a ještě velmi neumělých – vět připadá dost troufalý. Závěr totiž doporučuje vyučovat hned od první hodiny češtiny té varietě, kterou pak studenti NEMAJÍ používat: „Myslím si však, že s obecnou češtinou by studenti jednoročních jazykových programů měli být seznamováni už na prvních hodinách českého jazyka, aby následně nepoužívali obecně české tvary v pracích na univerzitách“ (s.38).

Hodnocení:

Teoretické zakotvení bakalářské práce Marii Kostyuk je chaotické a nepřesvědčivé, pokus o popis vrstev obou jazyků je natolik matoucí, že neumožňuje jejich případné porovnání, a tudíž ani relevantnost těchto popisů v rámci zkoumaného jevu. Podle bibliografie autorka pracovala s adekvátní odbornou literaturou, nicméně dostatečné (socio)lingvistické znalosti zatím nemá. Těžiště práce však tkví v empirické části, v přijatelně zpracovaném dotazníku, který snad přece jen určitou výpovědní hodnotu má, alespoň tu, že ukazuje, že diplomantka se naučila této výzkumné metodě. Vzhledem k tomu, že tato práce je velmi podstatným zlepšením ve srovnání s prací předchozí, ji doporučuji k obhajobě. Jako východisko hodnocení však bohužel nemohu navrhnout víc než známku horší dobře.

Lily Císařovská

31. 1. 2013